
I. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.62

ЄВРОПЕЙСЬКІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНО-КООПЕРАТИВНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

О. В. МАНЖУРА, доктор економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»);

О. В. ГАРКУША, кандидат економічних наук
(АТ «ОТП Банк», м. Київ);

В. І. КЛИМЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні основи кредитно-кооперативної системи України в контексті її інтеграції до Європейського співтовариства. **Мета** дослідження – вивчення історичних закономірностей виникнення і розвитку кооперативних банків в окремих країнах Європи та імплементація позитивного досвіду кооперативного банківництва в Україні. **Методика дослідження.** Методами проведення дослідження є загальнонаукові прийоми аналізу й синтезу, системний підхід. **Результатом** дослідження стало: визначення історичних закономірностей виникнення і розвитку кооперативних банків в окремих країнах Європи з акцентом на Україну; узагальнення ключових фінансових індикаторів кооперативних банків Європи; оцінка та перспективи розвитку кредитно-кооперативної системи національного господарства в умовах євроінтеграції. **Практична значущість результатів дослідження.** Установлено, що кооперативні банки Європи мають високу довіру серед населення, є стабільними та стійкими до фінансових потрясінь, сприяють розвитку малого й середнього бізнесу. Україна потребує створення типової для зарубіжних країн системи кредитної кооперації – трирівневої (пірамідальної) кооперативної банківської системи з обов'язковим проходженням структуроутворювальних процесів «знизу вгору» (місцевий, регіональний і національний рівні).

Ключові слова: кооперативний банк, кредитний кооператив, кредитно-кооперативна система.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Світова

практика переконує, що кооперативні банки відіграють винятково важливу роль у фінансуванні аграрного сектора економіки, сприяють

налагодженню надійної системи фінансування дрібного підприємництва в сільському господарстві. В Україні немає ланки спеціалізованих банків, які б займалися реалізацією однотипних видів послуг, відсутні кооперативні банки. За таких умов основним джерелом кредитних ресурсів для вітчизняних аграріїв є кредити комерційних банків. Але останні більше зацікавлені у кредитуванні великих агропідприємств, які монополізують товарне сільськогосподарське виробництво й витісняють з ринку малі та середні підприємства. Для комерційних банків надання мікрокредитів не є привабливим, що виражається у високих процентних ставках за ними. За таких умов доступ кооперативних організацій України до кредитних ресурсів є ускладненим, що стримує їх розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку кредитно-кооперативної системи в Україні знаходяться в центрі уваги науковців. В. В. Гончаренком розроблено основні шляхи розбудови системи кредитних спілок України на регіональному рівні, визначено можливі види та функції обласних об'єднань кредитних спілок [1, с. 5]. А. А. Степановою запропоновано комплексний підхід до формування вітчизняними кредитними спілками політики залучення вкладів громадян шляхом реалізації розробленого алгоритму, який включає аналіз фінансового ринку регіону [2, с. 7]. На думку О. В. Лютої, кошти кредитних спілок, створених за територіальною ознакою, можуть використовуватися для надання фінансової допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу й самозайнятим особам, сільські кредитні кооперативи орієнтовані на взаємодію з фермерськими господарствами, товариства (фонди) взаємних гарантій – із підприємницькими структурами малого бізнесу тощо [3, с. 9]. **Ураховуючи труднощі, що виникають у малих підприємств під час отримання банківських кредитів і з метою розширення джерел фінансового забезпечення їх діяльності,** О. Л. Кривоног пропонує створювати спеціалізовані територіальні галузеві кредитні спілки, із правом членства в них малих підприємств [4, с. 10]. **Порівнюючи розмір і структуру капіталу кредитних спілок та комерційних банків,** А. А. Пожар визначає показники якісної різниці [5, с. 337]. Утім, європейські прагнення України вимагають нового погляду на побудову кредитно-кооперативної системи

України, вивчення історичних закономірностей та передового досвіду розвитку кредитно-кооперативної системи в окремих країнах Європи з акцентом на Україну.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є: визначення історичних закономірностей виникнення і розвитку кооперативних банків в окремих країнах Європи з акцентом на Україну; узагальнення ключових фінансових індикаторів кооперативних банків Європи; оцінка та перспективи розвитку кредитно-кооперативної системи національного господарства в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Кооперативні банки є одним із різновидів кредитних кооперативів, які функціонують у різних країнах світу. Батьківщиною кредитної кооперації є Німеччина, де всередині ХІХ ст. розпочалася історія банків групи Фрідріха Вільгельма Райффайзена, пов'язана з першими кооперативами (касами взаємодопомоги), що підтримують селян під час голоду та економічних труднощів [6, с. 107]. Перший Райффайзенбанк відкрився в Австрії у 1886 р., а через десять років кількість банків системи перевищила 600. Нині банківська група Райффайзен є найбільшою банківською групою в Австрії, яка має найбільш розгалужену філіальну мережу у країні, і становить приблизно чверть усього її банківського бізнесу.

Також у Німеччині з ініціативи Герман Шульце-Деліча у другій половині ХІХ ст. почали виникати ощадно-позичкові «народні банки» (у подальшому Volksbanken). Для них були характерні порівняно високі паї і вступні внески, відповідальність членів за зобов'язаннями товариства всім своїм майном і повернення позиченого капіталу в короткий термін. Тому селяни активніше бралися за створення кооперативів за правилами Райффайзен, який уважав, що сільська кооперація повинна допомагати сільському господареві перетворитися в економічно незалежного товаровиробника й завдяки цьому звільнитися від повсякденної боротьби за матеріальні блага.

Сучасний банківський сектор Італії включає Banche Popolari (BPs) (аналог німецьких «народних банків» – модель Г. Шульце-Деліча) і Banche di Credito Cooperativo (BCCs; модель,

що діє за принципами В. Райффайзена) [7]. Основна відмінність класичних моделей полягає в тому, що міські кооперативи Г. Шульце-Деліча формували позичковий фонд за рахунок вкладів від своїх членів, а товариства В. Райффайзена аналогічний фонд створювали на основі державної позики, узятій під солідарну відповідальність усіх членів («позикове коло»). Незважаючи на загальноєвропейську тенденцію до «комерціалізації», кооперативні банки Італії у своїй діяльності продовжують керуватися базовими принципами «батьків» кредитної кооперації, що зберігає їх соціальну місію. При цьому вони є досить ефективними фінансовими установами.

Креді Агріколь (Credit Agricole) [8], створений у 1894 р., став першим французьким банком кооперативного кредитування. Розвиваючись за підтримки держави виключно для надання послуг у сфері сільського господарства, ця економічна одиниця кооперативного кредитування поступово почала займатися фінансуванням не лише сільськогосподарського сектора, перейшовши до фінансування спочатку населення сільської місцевості, а потім – міського населення. Віднині, група Креді Агріколь носить визначення «універсального банку, лідера у Франції, що працює на європейському рівні й відкритого всьому світу». Банк має триповерхову піраміду, де рух відбувається одночасно знизу вгору і зверху вниз: місцеві каси, регіональні каси, Національний банк Креді Агріколь. Максимальна процентна ставка на дохід, який належить асоційованим пайовикам, установлена законодавчо.

Архітектурну конструкцію Креді Агріколь утворюють три основні елементи: філософія і цінності взаємної допомоги; єдність і боротьба різних форм власності; два центри управління. Під час створення група носила змішаний характер, на половину її діяльність була заснована на взаємодопомозі, а наполовину – це була державна кампанія, у чому полягає її основна відмінність від «чистої» традиції взаємного кредитування системи Райффайзена. Після акціонування у 2001 р. віднині протистояння торкається таких аспектів, як взаємність та обопільність, з одного боку, і приватний характер різних підрозділів групи, з іншого. На національному рівні існує двоголовий центр управління – Національний банк Креді Агріколь і Національна Федерація Креді Агріколь.

Успішна діяльність групи визначається оригінальністю, яка зробила можливим успішне об'єднання кооперативного руху, цільову підтримку держави й можливості фінансових ринків сучасного капіталізму.

Кооперативні банки в Польщі були засновані ще в 1861 р. і, на відміну від України, не були знищені та продовжували функціонувати під час комуністичного періоду. На початку ринкових трансформацій у Польщі нараховувалося біля 1 660 кооперативних банків, які були, в основному, локальними й зосереджувалися переважно в сільській місцевості. Кооперативні банки контролювалися з боку Банку харчової промисловості (Bank Gospodarki Żywnościowej – BGZ), який обслуговував, насамперед, сільське господарство й був частиною централізованої монобанківської структури [9]. До кінця 1997 р. було створено трирівневу кооперативну систему з такими рівнями: кооперативні банки, регіональні банки, національний банк. Усі кооперативні банки стали членами одного з дев'яти регіональних банків за ознакою географічної близькості. BGZ був трансформований у Національний банк кооперативної кредитної системи, що належав державі й регіональним кооперативним банкам, власниками яких були кооперативні банки. На регіональні банки були покладені такі завдання: представляти інтереси асоційованих кооперативних банків; зберігати поточні й обов'язкові резерви кооперативних банків; управляти ліквідністю кооперативних банків і забезпечувати їх кредитами; здійснювати моніторинг діяльності кооперативних банків на предмет відповідності їх діяльності законодавству, статуту та угодам про афілійоване членство. Новий Закон «Про кооперативні банки, їх об'єднання та об'єднані (афілійовані) банки», прийнятий у 2001 р., запровадив дворівневу кредитну кооперативну систему Польщі й підвищив вимоги до мінімального розміру капіталу банків. У результаті їх чисельність скоротилася, десять регіональних кооперативних банків консолідувалися у два регіональні банки – Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. (сім банків) і Gospodarczy Bank Wielkopolski (три банки). BGZ перестав бути національним банком кооперативної кредитної системи й був трансформований у звичайний універсальний комерційний банк, але з певною спеціалізацією на обслуговування аграрного та продовольчого сектора.

У розвинених країнах саме кооперативні банки є базою для становлення та зростання малого й середнього бізнесу. Для країн-членів ЄС характерно поширення кооперативних і спеціалізованих кредитних інститутів, які ефективно функціонують. Важливим є досвід діяльності банківського сектора Німеччини, який позначається терміном «ідіосинкратичний» (від грец. *idios* – особливий, незвичний, унікальний, ексклюзивний) [10, с. 361]. Це своєрідна триелементна банківська система, у якій невелика кількість приватних банків жорстко конкурує з менш орієнтованими на отримання прибутку державними регіональними й ощадними банками, а також із різними кооперативними фінансовими інститутами. Проміжний характер між комерційними та кооперативними банками мають етичні банки, які виникли в середині 1980-х рр., зокрема в Канаді та Швейцарії. На противагу традиційним банкам, етичні банки визначають прибутковість не тільки з фінансової, але й із соціальної точки зору. Для етичних банків це означає, що максимальне збільшення прибутку – не єдина мета їх діяльності. Етичні банки у своїй фінансовій діяльності підтримують такі вимоги: концентруються на накопиченні заощаджень/розподілі кредитів; фінансують проекти соціального й екологічного напрямку; підтримують солідарність між вкладниками та позичальниками; здійснюють кредитування соціально значущих проектів на пільговій основі; зосереджують увагу на місцевих і регіональних проблемах; не реалізують міжнародних стратегій, не є учасниками фінансового ринку.

Кооперативні банки є основою різноманітності Європейського банківського сектора. За даними Європейської асоціації кооперативних банків (ЕАСВ), у Європі налічується 3 135 кооперативних банків, вони займають близько 20 % ринку банківських депозитів та позик, обслуговують 209 млн клієнтів – близько половини населення ЄС, мають 80,5 млн членів, що дає підстави говорити про їх основну роль у європейській економіці.

Особливістю кооперативних банків Європи є відсутність єдиної універсальної моделі, яка в усіх деталях є притаманною кожному кооперативному банку. Європейський кооперативний сектор є «спільнотою з відмінностями», оскільки існує єдиний набір базових принци-

пів, а практична діяльність у багатьох сферах різниться. Це зумовлює гнучкість кооперативної моделі, можливість її адаптації до умов конкретного бізнес-середовища. Базовими засадами функціонування кооперативних банків є: створення на засадах кооперації шляхом внесків (майнових і грошових) його засновників не для отримання прибутку, а з метою взаємодопомоги своїм членам; рівний та вільний доступ до кредитних ресурсів членів банку; формування вигідної для членів тарифно-цінової політики тощо [11, с. 167].

Кооперативна банківська система Європи, зазвичай, характеризується пірамідною структурою. У її основі знаходяться місцеві, регіональні банки з мільйонами членів. Місцеві кооперативні банки володіють регіональними банками, а регіональні банки – центральною установою.

Банківські кооперативні групи деяких країн організовані як дворівнева система (місцеві банки – центральні установи), а інших – як трирівнева система (місцеві банки – регіональні банки – центральні установи). Роль центральної установи, яка спільно належить місцевим або регіональним банкам, чітко визначена. Її фундаментальні завдання полягають у забезпеченні ліквідності в межах групи, забезпеченні готівкою, клірингових послугах місцевим та регіональним кооперативним банкам. Вона також слугує платформою для доступу до національних центральних банків.

Формальна побудова кооперативних банківських мереж передбачає дві моделі: базову та інтегровану. У базовій моделі співпраця між членами обмежена, але кооперативні банки спільно володіють центральною установою, яка зазвичай забезпечує ліквідність мережі, розрахунково-касове обслуговування, доступ до національного центрального банку та фінансових ринків. Ця модель характерна для кооперативних банків у Польщі та Угорщини.

Більшість спільних банківських груп у Європі організовані за інтегрованою моделлю. Вона характеризується спільним брендом, загальною рекламою, спільними продуктами тощо. Що стосується юридичної структури, існують різні форми інтегрованих кооперативних груп із різними рівнями інтеграції управління, централізованого контролю та

незалежності місцевого (регіонального) банку. Однак будь-яка форма інтеграції має однукову структуру власності.

Ця модель застосовується, наприклад, компаніями Credit Agricole, Credit Mutuel, BPCE (FR), OP-Pohjola (FI), Österreichischer Genossenschaftsverband- Volksbanken (AT), Credito Agricola (PT), Raiffeisen Luxembourg (LU).

Кооперативна модель банківництва, яка поширена в Європі, має високу довіру серед населення, є стабільною і стійкою до фінансових потрясінь, сприяє розвитку малого й середнього бізнесу. Іноземний досвід, зокрема Німеччини, свідчить, що кредитні кооперативні банки відіграють важливу роль у боротьбі з відмиванням грошей, реалізуючи екстенсивні та ефективні заходи антилегалізації.

Кооперативні банки в Європі виявились найбільш підготовленими до випробувань кризою 2008–2009 рр. Ще до її перших проявів Міжнародний валютний фонд провів

глибоке дослідження й опублікував аналітичний огляд під назвою «Кооперативні банки і фінансова стабільність» («Cooperative Banks and Financial Stability», 2007 р.) [12]. У ньому було здійснено порівняльний аналіз 11 090 приватних комерційних, 3 072 (73,1 % від загальноєвропейської кількості) кооперативних і 2 415 ощадних банків країн Європи, у результаті чого встановлено суттєві переваги кредитно-кооперативного фінансового сектора провідних західноєвропейських держав.

Кооперативні банки відіграють важливу роль у фінансуванні малого й середнього бізнесу. Станом на 01.01.2017 р. найбільшу частку ринку МСБ утримують Рабобанк Нідерландів – 43,0 %, Кредіт Агріколь і Кредитне взаємне товариство (Франція) разом – 45,7 %, Австрійські Райффайзен банки – 37,0 %, Кооперативна фінансова мережа Німеччини – 33,4 %, Фінансова група ОП Фінляндії – 37,8 %.

У табл. 1. наведено ключові фінансові індикатори кооперативних банків Європи.

Таблиця 1

Ключові фінансові індикатори кооперативних банків Європи [побудовано за даними [13]]

Члени Європейської асоціації кооперативних банків (ЕАСВ)	Загальні економічні індикатори, млн євро			Індикатори рентабельності, %			Кількість банків	Доля ринку	
	активи	депозити	кредити	активів (ROA)	капіталу (ROE)	вартість/дохід		депозитів	кредитів
Австрія Oesterreichische Raiffeisenbanken	279 649	189 424	186 955	0,56	8,6	71,5	434,0	30,2	28,6
Oesterreichischer Volksbanken	244 66	20 018	19 366	-0,32	- 3,8	84,5	16,0	3,5	4,3
Болгарія Central Co-operative Bank	2 541	2 279	1 104	0,55	7,0	60,1	н.д.	5,7	4,3
Кіпр Co-operative Central Bank	14 101	12 568	12 034	0,05	0,6	55,6	18,0	26,0	22,0
Данія Nykkredit	188 735	8 806	158 000	0,38	8,0	40,1	59,0	5,4	30,8
Фінляндія OP-Financial Group	133 747	60 077	78 604	0,70	9,4	52,4	173,0	38,5	35,4
Франція Credit Agricole	1 722 849	693 260	773 964	н.д.	н.д.	64,3	39,0	24,4	21,4
Credit Mutuel	793 522	358 195	415 052	0,43	6,7	63,5	18,0	15,5	17,1
BPCE	1 235 240	531 778	666 898	0,32	6,9	69,0	32,0	21,5	20,7

Продовж. табл. 1

Члени Європейської асоціації кооперативних банків (ЕАСВ)	Загальні економічні індикатори, млн євро			Індикатори рентабельності, %			Кількість банків	Доля ринку	
	активи	депозити	кредити	активів (ROA)	капіталу (ROE)	вартість/дохід		депозитів	кредитів
Германія Co-operative Financial Network	1 215 780	774 302	733 155	0,49	6,2	67,0	972,0	21,4	21,1
Греція Association of co-operative banks of Greece	2 539	1 880	2 647	н.д.	н.д.	н.д.	9,0	1,0	0,8
Угорщина SZHISZ	7 219	5 009	3 487	н.д.	н.д.	85,3	65,0	10,0	8,0
Італія Federcasse (BCC)	217 600	160 680	132 500	- 0,04	- 0,5	69,7	335,0	7,7	7,2
Литва Lithuanian Central Credit Union	449	396	251	- 0,39	- 4,3	75,7	60,0	2,0	1,0
Люксембург Banque Raiffeisen	7 501	6 312	5 419	0,23	4,6	74,1	13,0	22,0	14,0
Нідерланди Rabobank Nederland	662 593	347 712	452 807	0,30	5,8	67,1	103,0	34,0	н.д.
Польща Krajowi Ziazek Bankow Spozdzielczych	35 767	24 730	17 785	0,50	5,2	70,0,0	558,0	9,8	7,2
Португалія Credito Agricola	16 699	11 726	8 651	0,35	4,7	73,1	82,0	6,8	4,5
Румунія Central Cooperatist Bank Creditcoop	245	175	170	0,12	0,4	99,2	41,0	н.д.	н.д.
Словенія Dezelna Banka Slovenije (a)	846	768	599	0,28	4,57	73,4	1,0	3,1	2,23
Іспанія Union Nacional de Cooperativas de Credito	93 604	72 923	53 529	0,41	5,5	55,9	43,0	6,0	4,5
Banco de Crédito Cooperativo (BCC)	39 166	31 131	29 102	0,19	2,6	62,2	20,0	2,2	2,6
Великобританія Building Societies Association	426 254	297 036	314 248	0,47	10,1	58,1	44,0	18,4	н.д.
Усього (EU-27)	7 120 915	3 611 185	4 093 347	–	–	–	3 135	–	–

Станом на 01.01.2017 р. активи кооперативних банків країн ЄС-27 становили 7 120,9 млрд євро. Їх структуру за розрізом країн наведено на рис. 1.

Більше половини активів кооперативних

банків приходить на Францію (52,6 %, або 3 751,6 млрд євро). Другою і третьою за значущістю є Німеччина (17,07 %) й Нідерланди (9,3 %).

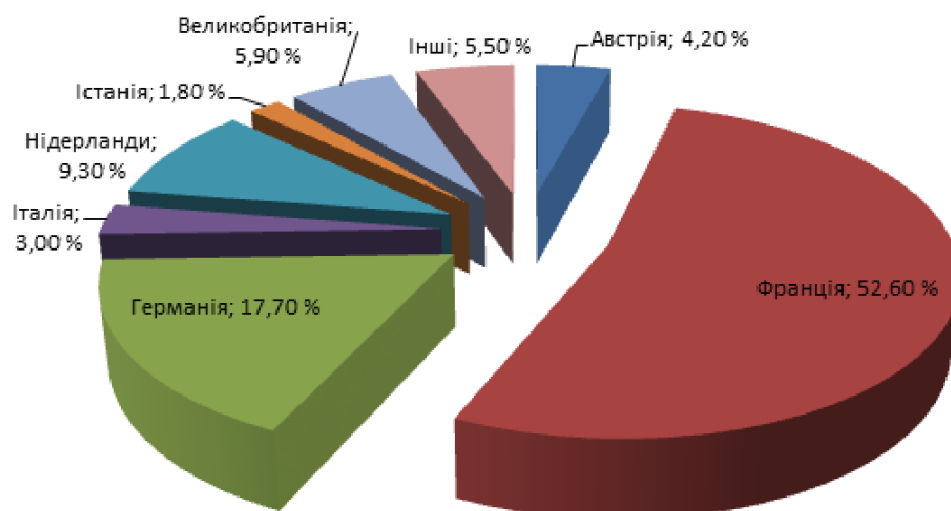

Рис. 1. Структура активів кооперативних банків країн ЄС-27 за розрізом країн станом на 01.01.2017 р.

Кооперативні банки мають потужну регіональну мережу, усього на країни-члени ЄС приходить 3 135 місцевих банків. Найбільш розгалуженою є мережа місцевих банків Німеччини (972 банка), Польщі (558), Австрійських Райффайзенбанків (434), Італії (335), Фінляндії (173), Нідерландів (103). Стійкий розвиток кооперативних банків обумовлюють такі фактори [166, с. 93]:

1. Клієнтами кооперативних банків є, передусім, їх власники – пайовики. Відносини з пайовиками та клієнтами базуються на багатолітній стабільності й надійності, яка зумовлена також іншими аспектами організації кооперативної моделі банківського бізнесу, що забезпечує акумуляцію значного масиву внесків дрібних інвесторів та постійність клієнтської бази. Позитивним наслідком цього є більша стабільність кооперативних банків у порівнянні з комерційними через високий рівень капіталізації і стійкості ресурсної бази.

2. Кооперативні банки спеціалізуються, у першу чергу, на кредитуванні малого й середнього бізнесу своїх пайовиків та їх споживчих потреб; незначні обсяги наданих кредитів знижують ризики, що особливо відчутно в умовах фінансової нестабільності. Також кредитні кооперативи як організації фінансової взаємодопомоги не націлені на отримання надприбутків та уникають ризикових стратегій.

3. Структура управління кооперативних банків підпорядковується системній ієрархічній координації в мережі на чолі з центральною

інституцією, переважно у формі центрального кооперативного банку чи національної асоціації кооперативних банків та спілок. Центральна інституція має певну автономію в рефінансуванні, регулює ліквідність банків системи, перерозподіляючи надлишкові кошти між ними й розміщуючи їх на фінансових ринках.

4. Важливим аспектом побудови системи управління кооперативних банків є принцип «одна особа – один голос», що забезпечує паритетну участь усіх пайовиків в управлінні банком незалежно від їх статусу та унеможливує фінансові махінації, рейдерські напади тощо.

5. Розгалуженість системи дозволяє оптимізувати фінансові потоки, ефективно розподілити ризики, скоротити витрати, оптимізувати спектр банківських операцій, максимально захистити кооперативну інфраструктуру від небажаних впливів зовнішнього середовища.

6. Автономність центральних кооперативних банків забезпечує стійкість системи рефінансування, що захищає систему кооперативних банків від ефекту «доміно», завдяки сконцентрованій на другому рівні інформації про реальний фінансовий стан місцевих кооперативних банків.

7. Наявність внутрішньосистемних гарантійних фондів, кошти яких забезпечують фінансове оздоровлення кооперативів; внутрішня консолідація, характерна для кооперативної системи й дотримання фундаментальних кооперативних принципів.

Основну роль у кредитуванні малого та середнього бізнесу, аграрного сектора в більшості країн відіграють кооперативні банки. Закон України «Про банки і банківську діяльність», нова редакція якого прийнята у 2000 р., надала можливість створювати кооперативні банки, але протягом тривалого часу така можливість не реалізована.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Україна потребує створення типової для зарубіжних країн системи кредитної кооперації – трирівневої (пірамідальної) кооперативної банківської системи з обов'язковим проходженням структуроутворювальних процесів «знизу вгору» (місцевий, регіональний і національний рівень). Створення системи кооперативних банків дозволить зосередити грошові ресурси сільського населення, забезпечити раціональне фінансування аграрної галузі, малого, середнього бізнесу та оперативне реагування на їх потреби, а також здешевити кредити. Створенню кооперативних банків має передувати розвиток регіональних спілок кредитної кооперації та об'єднаних кредитних спілок.

Побудова трирівневої кооперативної кредитної системи в Україні має відбуватися через: розширення діяльності кредитних спілок; створення центрального та місцевих кооперативних банків, інших елементів системи, які вирішуватимуть цілий спектр проблем, зокрема, систему гарантування та страхування вкладів, систему підтримки фінансової стабільності кредитних спілок, бюро кредитних історій, центри інформаційних технологій, сервісну інфраструктуру тощо.

Використовуючи досвід зарубіжних країн, можна запропонувати схему створення кооперативних банків в Україні за фінансової підтримки держави. Статутний капітал може формуватися за рахунок двох джерел: державні кошти, надані у вигляді цільової позики під солідарну відповідальність членів; вклади членів регіонального кооперативного банку. Для забезпечення фінансової стабільності доцільно робити щорічні відрахування з чистого доходу до резервного капіталу банків, а також до централізованого фонду розвитку кооперативних банків регіонального чи національного рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко В. В. Становлення світової системи кредитної кооперації: теорія, методологія, практика : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.05.01 / В. В. Гончаренко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2002. – 35 с.
2. Степанова А. А. Суперечності та перспективи розвитку кредитних спілок в Україні : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / А. А. Степанова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2009. – 20 с.
3. Люта О. В. Форми фінансово-кредитної підтримки підприємства в Україні : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О. В. Люта ; Укр. акад. банк. справи. – Суми, 2001. – 19 с.
4. Кривоног О. Л. Фінансове забезпечення господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / О. Л. Кривоног ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2007. – 20 с.
5. Пожар А. А. Фінансові аспекти функціонування кредитних спілок / А. А. Пожар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2007. – Т. 20. – С. 335–344.
6. Бучко І. Є. Світовий досвід функціонування кооперативних банків / І. Є. Бучко // Вісник Львівської комерційної академії. – 2013. – Вип. 40. – С. 105–111.
7. Пантелеймоненко А. О. Досвід кооперативних банків Італії: загальна характеристика та практичне значення для розвитку фінансово-кредитної системи України [Електронний ресурс] / А. О. Пантелеймоненко // Українська кооперація. – 2010. – № 3. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm> (дата звернення: 7.11.2017). – Назва з екрана.
8. Крутиков В. К. О необходимости создания банка кооперативного кредита [Електронний ресурс] / В. К. Крутиков, Ю. В. Кузьмина // Українська кооперація. – 2010. – № 3.

- Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/Skrutikov.htm> (дата звернення: 7.11.2017). – Назва з екрана.
9. Олійник О. О. Функціонування кооперативних банків: досвід Польщі [Електронний ресурс] / О. О. Олійник. – Режим доступу: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file> (дата звернення: 7.11.2017). – Назва з екрана.
 10. Шиндер О. В. Місце регіональних банків на фінансовому ринку: досвід Німеччини / О. В. Шиндер // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 29. – С. 359–366.
 11. Стойка В. С. Розвиток та функціонування кооперативних банків: зарубіжний досвід / В. С. Стойка // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 165–70.
 12. Heiko Hesse and Martin Čihák. Cooperative Banks and Financial Stability. International Monetary Fund, 2007 [Електронний ресурс] / Heiko Hesse and Martin Čihák. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0702.pdf> (дата звернення: 7.11.2017). – Назва з екрана.
 13. European Association of Co-operative Banks KEY STATISTICS as on 31-12-12 (Financial Indicators) (When not specified figures refer to the Group) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalcube.net/clients/eacb/content/medias/key_figures/FINAL_Key_stats_2016_UPDATED-financial_indicators.pdf (дата звернення: 7.11.2017). – Назва з екрана.
 - Ukraini [Contradictions and prospects of the development of credit unions in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka [in Ukrainian].
 3. Liuta, O. V. (2001). *Formy finansovo-kredytnoi pidtrymky pidpriemstva v Ukraini* [Forms of financial and credit support of the enterprise in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sumy : Ukr. akad. bank. Spravy [in Ukrainian].
 4. Kryvonoh, O. L. (2007). *Finansove zabezpechennia hospodarskoi diialnosti subiektiv maloho pidpriemnytstva* [Financial support of economic activity of subjects of small business]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Derzh. vyshch. navch. zakl. "Kyiv. nats. ekon. un-t im. V.Hetmana" [in Ukrainian].
 5. Pozhar, A. A. (2007). *Finansovi aspekty funktsionuvannia kredytnykh spilok* [Financial aspects of functioning of credit unions]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy : zb. nauk. prats DVNZ "UABS NBU" – Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine: Col. sciences works of the "UABS NBU": Collected papers, (20), (pp. 335–344)* [in Ukrainian].
 6. Buchko, I. Ye. (2013). *Svitovyi dosvid funktsionuvannia kooperatyvnykh bankiv* [World experience of functioning of cooperative banks]. *Visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii – Bulletin of Lviv Commercial Academy: Collected papers, (40), (pp. 05–111)* [in Ukrainian].
 7. Panteleimonenko, A. O. (2010). *Dosvid kooperatyvnykh bankiv Italii: zahalna kharakterystyka ta praktychne znachennia dlia rozvytku finansovo-kredytnoi systemy Ukrainy* [Experience of cooperative banks in Italy: a general characteristic and practical significance for the development of the financial and credit system of Ukraine] *Ukrainska kooperatsiia – Ukrainian cooperation, 3*. Retrieved from <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm> (accessed 7 November 2017) [in Ukrainian].
 8. Krutykov, V. K. & Kuzmyna Yu. V. (2010). *O neobkhodymosti stvoriennia banka koop-*

REFERENCES

1. Honcharenko, V. V. (2002). *Stanovlennia svitovoi systemy kredytnoi kooperatsii: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The formation of a world system of credit co-operation: theory, methodology, practice]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv : Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka [in Ukrainian].
2. Stepanova, A. A. (2009). *Superechnosti ta perspektyvy rozvytku kredytnykh spilok v*

- eratyvnoho kredyta [On the need to create a cooperative loan bank] *Ukrainska kooperatsiia – Ukrainian cooperation*, 3. Retrieved from <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/Ckrutikov.htm> (accessed 7 November 2017) [in Russian].
9. Oliinyk, O. O. Funktsionuvannia kooperatyvnykh bankiv: dosvid Polshchi [Functioning of Cooperative Banks: Polish Experience]. (n.d.). Retrieved from <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file> (accessed 7 November 2017) [in Ukrainian].
 10. Shynder, O. V. (2010). Mistse rehionalnykh bankiv na finansovomu rynku: dosvid Nimechchyny [The Place of Regional Banks in the Financial Market: the Experience of Germany]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy: zb. nauk. prats – Problems and Prospects for the Development of the Ukrainian Banking System: Col. sciences works*, (29), (pp. 359–366) [in Ukrainian].
 11. Stoika, V. S. (2013). Rozvytok ta funktsionuvannia kooperatyvnykh bankiv: zarubizhnyi dosvid [Development and functioning of cooperative banks: foreign experience]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti – Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*, 2, Vol. 1, 165–70 [in Ukrainian].
 12. Heiko Hesse & Martin Čihák (2007). Cooperative Banks and Financial Stability. International Monetary Fund. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0702.pdf> (accessed 7 November 2017).
 13. European Association of Co-operative Banks KEY STATISTICS as on 31-12-12 (Financial Indicators) (When not specified figures refer to the Group) (n.d.). https://www.globalcube.net/clients/eacb/content/medias/key_figures/FINAL_Key_stats_2016_UPDATED-financial_indicators.pdf. Retrieved from https://www.globalcube.net/clients/eacb/content/medias/key_figures/FINAL_Key_stats_2016_UPDATED-financial_indicators.pdf (accessed 7 November 2017).

А. В. Манжура, доктор економічних наук (Вищеє навчальне заведення Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»); **А. В. Гаркуша**, кандидат економічних наук (АО «ОТП Банк», г. Київ); **В. І. Клименко**, кандидат економічних наук, доцент (Вищеє навчальне заведення Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Європейські координати розвитку кредитно-кооперативної системи України.**

Анотація. Предметом дослідження являються теоретичні, методичні та практичні основи кредитно-кооперативної системи України в контексті її інтеграції в Європейське сообщество. **Цель** дослідження – изучение исторических закономерностей возникновения и развития кооперативных банков в отдельных странах Европы и имплементация положительного опыта кооперативного банковского дела в Украине. **Методика дослідження.** Методами проведення дослідження являються общенауочні приєми аналізу та синтезу, системний підхід. **Результатом** дослідження стало: определение исторических закономерностей возникновения и развития кооперативных банков в отдельных странах Европы с акцентом на Украине; обобщение ключевых финансовых индикаторов кооперативных банков Европы; оценка и перспективы развития кредитно-кооперативной системы национального хозяйства в условиях евроинтеграции. **Практическая значимость результатов исследования.** Установлено, что кооперативные банки Европы имеют высокое доверие среди населения, являются стабильными и устойчивыми к финансовым потрясениям, способствуют развитию малого и среднего бизнеса. Украина нуждается в создании типичной для зарубежных стран системы кредитной кооперации – трехуровневой (пирамидальной) кооперативной банковской системы с обязательным прохождением структурообразующих процессов «снизу вверх» (местный, региональный и национальный уровень).

Ключевые слова: кооперативный банк, кредитный кооператив, кредитно-кооперативная система.

O. Manzhura, Dc. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade); **O. Garkusha**, Cand. Econ. Sci. (JSC «OTP Bank», Kiev); **V. Klimenko**, Cand. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). **European coordinates for development of credit-cooperative system of Ukraine.**

Annotation. The subject of the study is the theoretical, methodological and practical basis of the

*credit-co-operative system of Ukraine in the context of its integration into the European Community. **The purpose** of the study is to study the historical patterns of the emergence and development of cooperative banks in some European countries and the implementation of a positive experience of cooperative banking in Ukraine. **Methodology of research.** The methods of conducting the research are general scientific methods of analysis and synthesis, a systematic approach. **Findings.** The result of the study was to determine the historical patterns of the emergence and development of cooperative banks in some European countries with an emphasis on Ukraine; generalization of key financial indicators of cooperative banks in Europe; assessment and prospects of development of the credit-cooperative system of the national economy in the conditions of European integration. **Practical value.** It is established that cooperative banks of Europe have high confidence among the population, are stable and resistant to financial turmoil, promote the development of small and medium business. Ukraine needs the creation of a model for the foreign countries of the system of credit co-operation – a three-level (pyramid) cooperative banking system with the obligatory passage of bottom-up structuring processes (local, regional and national).*

Keywords: cooperative bank, credit co-operative, credit-co-operative system.